

Андрєва Т.М., к. філол. н., доц.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

УКРАЇНСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З ДІЄСЛІВНО-ІМЕННИКОВОЮ ТАВТОЛОГІЧНОЮ ПАРОЮ

У статті розглянуто специфіку тавтологічних фразеологізмів української мови, з'ясовано поняття тавтологічної пари, проаналізовано особливості структурної організації таких фразеологізмів з дієслівно-іменниковою тавтологічною парою, розглянуто семантику фразеологічних компонентів, лексичні відповідники яких належать до пасивної лексики або функціонують лише у складі відповідних фразем.

Ключові слова: генетичний прототип, лексична одиниця, синонімічність, тавтологічний фразеологізм, тавтологічна пара, тавтологічний компонент.

Фразеологізми, мовна природа яких формується процесами вторинного семіозу, викликають постійну зацікавленість дослідників. Вони являють собою «універсальний банк даних», де утримується інформація про реальну дійсність того чи того етнічного хронотопу, про специфіку виникнення у свідомості сучасника цієї дійсності (він її творив, пізнавав та втілював у вербальних засобах) образів, що лягли в основу фразеологічної номінації [4, с. 36]. Цікавим об'єктом у цьому плані виступають тавтологічні фразеологізми. **Тавтологічні фразеологізми** – яскрава група у фразеосистемі української мови. Згадана яскравість пов'язана зі специфічним характером плану вираження цих одиниць. В їх основі лежить тавтологічний (грец. *ταυτολογία* – повторення, від *ταυτό* (τό αυτό) – те саме і *λογος* – слово) повтор, який передбачає наявність в одному фразеологізмі двічі вживаного того самого слова чи кількох (найчастіше – двох) спільнокореневих [2, с. 57 – 58]. Різноманітна проблематика, пов'язана з тавтологічними фразеологізмами, досліджувалася у низці праць. Так, в інших мовах вивчалися: поняття про фразеологічну тавтологію (А. Ломов), тавтологічні фразеологізми кхмерської мови (Ю. Сірівудх), тавтологічні словосполучення як самобутні російські фразеологізми (Г. Селіванова), тавтологічні фразеологізми у дитячому мовленні (Н. Броннікова), так звані тавтологічні стійкі словосполучення (Л. Костючук), фразеологізація синтаксичних зв'язків у стійких сполуках тавтологічного типу (Т. Крапотіна), тавтологічний спосіб структуротворення фразеологічних одиниць, типологічні серії тавтологічних утворень фразеологізованого характеру (А. Бушуй), семантико-синтаксичні властивості іменних тавтологічних фразеологізмів (В. Бурмако), тавтологічні фразеологізми у складі донської діалектної лексики, яка позначає та характеризує трудову діяльність (М. Захарова), структурно-семантичні особливості темпоральних тавтологічних фразеологічних одиниць (на матеріалі діалектних словників) (О. Попова), дієслівні тавтологічні фразеологізми у говорах Північного Прикам'я (К. Прокошева), фразеологічна тавтологія в давньоруській мові (А. Васильєв), стилістичне використання тавтологічних фразеологізмів

(С. Талишкіна), особливості тавтологічних фразеологізмів у російській обрядовій поезії (Ю. Фішков) та ін. Автор цієї статті розробляла проблематику тавтологічних фразеологізмів, зокрема такі питання, як тавтологічні фразеологізми в українській мові, структурна типологія тавтологічних фразеологізмів української мови, українські тавтологічні фразеологізми моделі « $V + N^{0.a}$ », образно-виражальна основа українських тавтологічних фразеологізмів. Однак у цій сфері залишається ще цілий комплекс проблем, що вимагають розгляду, тому **актуальність** пропонованої статті спричинена потребою виконання згаданих завдань. Отже, **мета** цієї статті – дослідити українські фразеологізми, тавтологічна пара в яких формується дієслівним та іменниковим компонентом, у плані структурної організації їхніх генетичних прототипів, а також розглянути семантичні особливості фразеологічних компонентів, лексичні відповідники яких перебувають у складі пасивної лексики або і взагалі відсутні в українському лексиконі. **Об’єкт** – українські фразеологічні одиниці з дієслівно-іменниковою тавтологічною парою.

Тавтологічні фразеологізми (далі – ТФ) виступають здебільшого як одиниці з двома повнозначними складниками (тавтологічними компонентами). Такі структури пропонуємо називати **тавтологічні пари** (далі – ТП) [3, с. 5].

Загалом, ТФ, де ТП формуються сполукою « $V + N$ », – явище доволі поширене у підсистемі тавтологічних фразеологізмів. Високий рівень продуктивності демонструє модель « $V + N^{0.a}$ ». Такі одиниці проаналізовані в одній з робіт автора [2]. Із деякими представниками цієї моделі аналізовані одиниці перебувають у зв’язках варіантності: **плавам плівти (попливти) // як, мов, ніби (і т. ін.) плав плівти (попливти)** – «1. Рухатися безперервним потоком (про людей). 2. Безперервно збільшуватися, надходячи у великій кількості» [9, с. 647]; **міряти однією міркою // міряти на одну мірку** – «Оцінювати, характеризувати і т. ін. різних людей однаково, без урахування індивідуальних особливостей» [9, с. 494]. У пропонованій статті приділено увагу іншим ТФ, генетичний прототип яких сформований на основі сполуки « $V + N$ ». Наявний матеріал дає підстави стверджувати, що серед аналізованих одиниць за характером граматичної організації генетичних прототипів виділяються ТФ-речення і ТФ-словосполучення. Розглянемо ці класифікаційні об’єднання.

І. ТФ-речення. У переважній більшості випадків такі фраземи являють собою прости речення. Їх можна поділити на три підгрупи:

1) ТФ-речення, що дорівнює предикативному центру: **хапун ухопив** [9, с. 921]; **трясця трусить** [9, с. 902]; **падь пала (напала)** [9, с. 603]; **лизь (лизень) злиже** [7, III, с. 592];

2) ТФ-речення, де предикативний центр поширений службовим словом. Тут наявні дві підгрупи: а) фразеологізми-компаративи: **як (мов, ніби і т. ін.) лиз (лизень, лизь) злизав** [9, с. 422]; **як (мов, ніби і т. ін.) хап ухопив** [9, с. 916]; б) фразеологізми-прокльони: **бодай рак урачив** [9, с. 730]; **щоб різачка попорізала** [9, с. 738]; **нехай (хай) лизень злиже** [9, с. 423]; Цікаво, що ТП **лизень злизав // лизень злиже** функціонує і серед компаративів, і серед прокльонів. До другої групи також можна зарахувати і ТФ, у якому, крім службових слів, функціонує займенник (одиниця умовно повнозначна): **щоб тебе (його, її і т. ін.) писачка писала / списала** [9, с. 627].

Зробити це доцільно на тій підставі, що і граматично, і функціонально така одиниця демонструє тотожність загальним тенденціям, що діють усередині підгрупи; наявність займенника – це лише вияв особливості фіксації такої одиниці в лексикографічному джерелі. Застосовуючи метод моделювання, можна легко перетворити інші фраземи на ускладнені займенником: **щоб [тебе, його, її] різачка попорізала, нехай [тебе, його, її] лизень злиже** тощо;

3) ТФ-речення, поширене повнозначним словом: **свічки (сто свічок) в очах засвічуються / засвітилися (засвітилося)** [9, с. 788]. Наведена фразема ускладнена обставинним компонентом «в очах». Така структурна організація віддаляє ТФ від ядерної частини, де зосереджені в основному двокомпонентні утворення (вони дорівнюють ТП).

Вияток із наведеної класифікації – складні речення. Виявлено один випадок, у якому наявна конструкція, що являє собою комбінацію порівняльного сполучника та іменника в називному відмінку, що входить до ТП: **(як, мов, ніби і т. ін.) плав пливти / попливти** [9, с. 647]. Як відомо, суперечка про розмежування порівняльних зворотів і порівняльних підрядних предикативних частин досі остаточно не розв'язана, тому однотипні синтаксичні конструкції часто кваліфікують неоднаково. Насамперед мова йде про порівняння, що являють собою поєднання «порівняльного сполучника як з іменником у формі називного відмінка. Так, у реченнях типу *Сива паморозь блищала на землі, як сіль* (Г. Тютюнник) сполучення слів *як сіль*, на думку І. К. Кучеренка, варто кваліфікувати як неповне підрядне речення, оскільки пропущений присудок легко відновлюється; пор.: *Сива паморозь блищала на землі, як блищить сіль*. Проте, як зауважує науковець, таке повторення є зайвим дублюванням відомого: речення в таких випадках «стають громіздкими, переобтяженими словами, втрачають живість і влучну безпосередність» ... Н. П. Шаповалова кваліфікує такі конструкції як порівняльний зворот на тій підставі, що «граматична форма «відновлюваного» присудка не може бути точно встановленою» [6]. На наш погляд, наведена конструкція являє собою неповну підрядну предикативну частину, оскільки її легко можна трансформувати у повну: *пливти, як пливе плав*.

II. ТФ-словосполучення. Найпоширеніші тут безприменникові структури із залежним компонентом у формі знахідного відмінка: **бити відбій** [9, с. 24]; **грати гру** [9, с. 75]; **вік вікувати / звікувати** [9, с. 129]; **морочити памороки** [9, с. 509]; **химороду химородити** [9, с. 925]; **пришити пришву (пришви)** [9, с. 702]; **розводити / розвести розводи** [9, с. 745]; **службу служити** [9, с. 830];

Одиниці такого типу можуть ускладнюватися: а) службовим словом: **хоч (заст. хоть) гать гати** [9, с. 170]; б) повнозначним словом (тобто перетворюватися на складене словосполучення): **круто заміс місити** [9, с. 495].

Применникові структури являють собою утворення із:

а) службовим компонентом **у(в)**. Тут залежний компонент має форму орудного відмінка: **дзвонити (видзвонювати) в усі дзвони** [9, с. 234]; **як (мов, ніби і т. ін.) у дзвони дзвонити** [9, с. 234]; **як у забій бити / забити** [9, с. 26]. І лише у фраземі **бувати (бути) / побувати у бувальцях** [9, с. 60] залежний компонент стоїть у місцевому відмінку;

б) службовим компонентом **під**: **вимітати / вимести під мітлу** [9, с. 95];

в) службовим компонентом **на**: **міряти на одну мірку** [9, с. 494].

У низці аналізованих одиниць використовуються фразеологічні компоненти, які функціонують лише у межах цих фразем, або лексичні відповідники яких перебувають у складі пасивної лексики:

- **хапун ухопив кого** – «Хто-небудь швидко, несподівано зник і не з'являється» [9, с. 921]. Слово *хапун* має два значення. Це – «людина, яка бере хабарі; хабарник» і «той, хто викрадає (викрав) кого-, що-небудь; викрадач» [7, XI, с. 23]. Отже, тут актуалізується значення «викрадач».

- **трясця трусить** кого – «Хто-небудь перебуває у стані переляку, сильно-го хвилювання, тривоги і т. ін.» [9, с. 902]. Лексема *трясця* виступає носієм цілого спектра значень: а) «хворобливий стан, при якому людину морозить, кидает то в жар, то в холод; лихоманка»; б) «інфекційне захворювання, при якому періодично то підвищується, то знижується температура, і людину дуже морозить; малярія»; в) взагалі сильне тремтіння (від холоду, страху, нервового потрясіння, нетерплячки тощо); також воно використовується як лайливе слово або має значення «нічого» [7, XX, с. 307]. В аналізованій фраземі компонент «трясця» актуалізує значення «сильне тремтіння, дрож».

- **падь пала (напала)** – «1. Випали у великій кількості (перев. опади). 2. *на кого*. У кого-небудь певний, перев. поганий, настрій» [9, с. 603]. У лексичній системі української мови є два омоніми: *падь* – «чітко окреслена, глибока, неширока долина, яр чи річище, завичай порослі лісом» і *ладь* – «солодка липка рідина на листях рослини – продукт життєдіяльності комах, що на них живуть» [7, VI, с. 14]. У генетичному прототипі аналізованої фраземи вживається другий омонім.

- **як (мов, ніби і т. ін.) лиз (лизень, лизь) злизав, жарт.** – «1. *кого*. Хто-небудь швидко, непомітно, безслідно і т. ін. зник. 2. *що*. Що-небудь безслідно зникло, перестало існувати, пройшло і т. ін.» [9, с. 422]; **лизь (лизень) злиже кого, лайл.** – «Пропаде, зникне хто-небудь» [7, III, с. 592] **нехай (хай) лизень злиже кого, що, лайл.** – «Уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь, зневаги до когось, недоброго побажання комусь» [9, с. 423]. Словом *лизень* називається язик великої рогатої худоби [7, IV, с. 484]. Отже, як і у випадку з попередньою фраземою, аналізований фразеологічний компонент втілює екзистенціальний досвід соціуму.

- **щоб різачка попорізала** – «Уживається як лайка з побажанням чого-небудь лихого, недоброго» [9, с. 738]. Лексичну одиницю *різачка* словник подає зі значеннями: а) «ріжучий біль у животі» та б) «кривавий понос» [7, VIII, с. 563]. Обидва значення цього слова беруть участь у формуванні загальної семантики фразеологічної одиниці.

- **як у забій бити / забити** – «Не припинятися, не переставати» [9, с. 26]. Лексема *забій* має кілька значень: це загальноживане «забивання, умертвіння тварин з промисловою метою», рідковживане «удар, поштовх», діалектні «вибоїна» і «за-мет, кучугура». Водночас вона виступає абсолютним синонімом до слова *вибій* [7, III, с. 22], що вживається у гірничій справі зі значенням «кінець гірничого виробітку, місце роботи шахтаря, яке постійно пересувається» [7, I, с. 352]. Отже, фразеологічний компонент *забій* виконує функцію засобу посилення компонента *бити*.

• **бувати (бути) / побувати у бувальцях** – «1. Багато бачити, зазнавати у житті. 2. Мати непривабливий вигляд, довго чи інтенсивно використовуватися; бути не новим» [9, с. 60]. Також існує варіант із дієприкметником: **бувалий (побувалий) у бувальцях** [9, с. 60]. Лексичний відповідник фразеологічного компонента *бува́лець* має значення «людина з великим життєвим досвідом, яка багато бачила, зазнала у своєму житті» [7, I, с. 245]. Друге значення аналізованої фрази розвинулося метафорично.

• **круто заміс місити** – «Суворо, жорстоко діяти; вживати рішучих заходів» [9, с. 495]. Мовна одиниця *заміс* виступає абсолютним синонімом до слова *замішування* (утворене від *замішувати* – «ретельно розминати що-небудь сипке з водою або якоюсь іншою рідиною до утворення однорідної в'язкої маси; місити» [7, III, с. 214]), а також має значення «маса, утворювана при замішуванні чого-небудь» та «місце, де замішують глину» [7, III, с. 212]. Іменниковий компонент здійснює підсилення дієслова *місити*.

• **хоч (заст. хоть) гать гати** – «Дуже багато, велика кількість кого-, чого-небудь» [9, с. 170]. Лексема *гать* виступає абсолютним синонімом до слова *гатка* («настил з дерева, хмизу і т. ін. для проїзду через болото»), а також до слова *гребля* [7, II, с. 41], яка називає «гідротехнічну споруду, що перегороджує річку або інший водотік для створення водосховищ, одержання енергії тощо» [7, II, с. 163].

• **розводити / розвести розводи з ким** – «Бути надто несміливим, не виявляти належної рішучості, наполегливості в чому-небудь» [9, с. 745]. Слово *розводи* має значення «візерунчастий малюнок; візерунки» [7, VIII, с. 637].

• **морочити памороки** – «Розмірковувати, роздумувати над чим-небудь, намагаючись розібратися в чомусь, з'ясувати, зрозуміти щось» [9, с. 509]. Лексична одиниця *паморока* в діалектному мовленні позначає поняття «туман, імла»; у розмовному воно вживається в переносному значенні, позначаючи «нездатність правильно судити про що-небудь; нерозуміння того, що відбувається» [7, VI, с. 36]. Крім згаданого фрази, компонент *паморока* функціонує в низці фразеологізмів, що засвідчує його фразеопродуктивність і внутрішній потенціал: **втрапити памороки, із памороків витрусити, памороки забивати (забити)** кому і без додатка, **памороки забило (одбило, відібрало** і т. ін.) кому, в кого, **памороки загубити** [7, VI, с. 36].

• **(як, мов, ніби і т. ін.) плав пливти / попливти** – «1. Рухатися безперервним потоком (про людей). 2. Безперервно збільшуватися, надходячи у великій кількості» [9, с. 647]. **За словом плав в лексичній системі української мови закріплено ряд значень** [7, VI, с. 554]. Актуальним для формування фразеологічної семантики аналізованої фрази виступає «сміття, різні предмети, що пливуть по річці суцільним потоком (звичайно під час повені)» [7, VI, с. 554] та абсолютна синонімічність згаданого фразеологічного компонента до лексеми *потік* – «велика кількість, маса кого-, чого-небудь, що рухається в одному напрямі» [7, VII, с. 409].

• **пришити пришву (пришви) до чого** – «Доповнити сказане кимсь, втрутитися в чужу розмову» [9, с. 702]. *Пришва* (у множині *пришви*) являє собою нижню частину чобота, яка прикриває ступню [7, VIII, с. 102].

• **химороду химородити, заст.** – «Виявляти незадоволення, вередувати» [9, с. 925]. Одним із лексичних значень слова *хіморода* є «дивацтво, вигадка», а також

(переважно у формі множини) – абсолюта синонімічність до слова «чаклунство» [7, XI, с. 59]. Фразеологічний компонент *хіморода* також функціонує у фраземі *хімороди гнати* – «1. Химерити. 2. Чаклувати». [7, XI, с. 59].

- **бодай рак урачив кого, жарт.** – «Уживається для вираження недоброго побажання кому-небудь» [9, с. 730]. У Словнику Грінченка дієслово *урачити* подається як жаргівливе, яке означає «ущипнути (про рака)» [8, IV, с. 350].

- **щоб тебе (його, її і т. ін.) писачка писала / списала** – «Уживається для вираження незадоволення, гніву і т. ін., висловлених при згадуванні про писання» [9, с. 627]. Словник Грінченка фіксує слово *писачка* у двох значеннях. Це – «зменшене від *писака*» та «загострена паличка для розписування підшови візерунками» [8, III, с. 153].

- **вік вікувати / звікувати** – «1. *де*. Жити де-небудь усе життя. 2. *ким*. Бути, працювати ким-небудь до старості» [9, с. 129]. Серед значень дієслова *вікувати* актуальними для формування семантики аналізованого ТФ виступають «проживати свій вік; жити» та «довго перебувати, жити де-небудь» [7, I, с. 672].

- **бити відбій** – «Сповіщати ударами, дзвоном і т. ін. про закінчення чого-небудь» [9, с. 24]. За іменником *відбій* у лексикографічній практиці закріплене значення «звуковий сигнал (переважно військовий), що означає закінчення яких-небудь дій або занять», також воно «вживається як команда для припинення якої-небудь дії (має значення вигуку)» [7, I, с. 557]

- **як (мов, ніби і т. ін.) хап ухопив** кого – «Хто-небудь зник раптово і безслідно» [9, с. 916]. Розмовний вигук *хап* використовується у функції присудка зі значенням *хапати* («Швидко, поривчасто брати, схоплювати, підхоплювати кого-, що-небудь»). Омонімічна одиниця *хап* являє собою фразеологічний компонент, що не має лексичного відповідника у лексиконі і функціонує лише в межах відповідного ТФ [7, XI, с. 19].

Дослідники констатують, що знання лексичного значення архаїчного фразеологічного компонента дає змогу реконструювати внутрішню форму такої фраземи, уможливіло краще осягнення шляху, пройденого до «створення образу, на основі якого відбулося переосмислення генетичного прототипу фразеологізму у стійку відтворювану мовну одиницю, зазирнути через нього до неозорого світу національної культури, ознайомитися з фрагментами етнічної картини світу, поданої відповідними мовними засобами, здійснити розгортання фразеологічної “згортки”. Звернення до семантики архаїчних компонентів фразем допомагає глибше зрозуміти значення фразеологічної одиниці, створює передумови для його “близькості” до носія мови, “впізнаваності” ним, робить “зручним” процес запам’ятовування такої одиниці, що сприятиме її нормативному використанню у дискурсивній практиці» [5].

Отже, генетичні прототипи фразеологізмів української мови, тавтологічні пари яких формуються сполукою «*V + N*», у плані структурної організації поділяються на речення і словосполучення. ТФ-речення можуть дорівнювати предикативному центру, а також, крім предикативного центру, генетичний прототип може мати у своєму складі службове чи повнозначне слово. Найпоширенішим різновидом ТФ-словосполучення виступають безпрійменникові структури із залежним компонентом у формі знахідного відмінка. Низка ТФ містить у своєму складі фразеологічні компоненти, що функціонують лише у межах цих фразем, або лексичні відповідники

яких входять до пасивної лексики. Водночас можна констатувати, що у сфері тавтологічних фразеологізмів є низка ще не розв'язаних питань. Зокрема, поглибленого аналізу потребують структурні типи «N + N», «Adj + N», «Adv + Adv», «Pron + Pron», «Num + Num». Нез'ясованою залишається також ономасіологічна систематизація тавтологічних фразеологізмів. Не досліджено також семантичну специфіку фразеологічних компонентів у багатьох одиницях інших структурних типів. Усі ці питання складають безумовну наукову перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Т. Структурна типологія тавтологічних фразеологізмів української мови / Т. Андреева // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 8: Філологічні науки (мовознавство) : збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 4. – С. 21–27. 2. Андреева Т.М. Українські тавтологічні фразеологізми моделі «V + N^{oB}» / Т.М. Андреева // Мовні і концептуальні картини світу. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. – Вип. 47. – С. 55–66. 3. Андреева Т.М. Тавтологічні фразеологізми в українській мові / Т.М. Андреева // Мовні і концептуальні картини світу. – 2013. – Вип. 43(1). – С. 3–9. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2013_43\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2013_43(1)_3). 4. Васильченко В.М. Народна фразеологія як матеріал для українознавчих (етнолінгвістичних) студій / В.М. Васильченко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: збірник наукових праць. 2009. – Випуск 5. – С. 34–39. 5. Васильченко В. Етнокультурна семантика архаїчних компонентів фразеологічних одиниць [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/1391. 6. Прокопчук Л. Порівняльні звороти в системі компонентів формально-синтаксичної структури простого речення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10682.html>. 7. Словник української мови в 11-ти томах [Електронний ресурс]. / Уклад. В. Винник, В. Градова [та ін.]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/> – Назва з екрана. 8. Словарь української мови. Збірала ред. журн. “Киевская старина”. Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко. Т. 1–4. – К.: Наукова думка, 1996-1997. 9. Фразеологічний словник української мови / Уклад. В. Білоноженко [та ін.]. – К.: Наукова думка, 1993. – 980 с.

Стаття надійшла до редакції 17.10.16

*Андреева Т.М., к. філол. н., доц.,
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ*

УКРАИНСКИЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ С ГЛАГОЛЬНО-ИМЕННОЙ ТАВТОЛОГИЧЕСКОЙ ПАРОЙ

В статье раскрыта специфика тавтологических фразеологизмов украинского языка, описано понятие тавтологической пары, проанализированы структурные особенности таких фразеологизмов с глагольно-именной тавтологической парой, рассмотрена семантика фразеологических компонентов, лексические эквиваленты которых относятся к пассивной лексике или функционируют только в составе соответствующих фразем.

Ключевые слова: *генетический прототип, лексическая единица, синонимичность, тавтологический фразеологизм, тавтологическая пара, тавтологический компонент.*

UKRAINIAN PHRASEOLOGICAL UNITS WITH A VERBAL-SUBSTANTIVAL TAUTOLOGICAL PAIR

The author examines the specifics of tautological phraseological units in the Ukrainian language in this article, clarifies the concept of the tautological pair, analyzes features of structural organization of such phraseologisms with verbal-substantival tautological pair, reviews semantics of the phraseological components, with the lexical equivalents belong to passive lexis or function only as members of the relevant phrases.

Key words: *genetic prototype, lexical unit, synonymy, tautological phraseologism, tautological pair, tautological component.*

УДК 81'37 : 2-13=111

*Афанасьєва О.М., к. філол. н., докторант
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ*

КОМУНІКАТИВНЕ І СМИСЛОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ РИТУАЛУ В ПАРАДИГМІ САКРАЛЬНЕ / СЕКУЛЯРНЕ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ)

Статтю присвячено визначенню основних смислових компонентів понятійного поля «сакральне» та лінгвокомунікативних особливостей його передачі в ритуалізованих формах спілкування на основі критичного аналізу сучасних досліджень релігії, ритуалу та сакральності в суспільних науках та на матеріалі англomовної лінгвокультури.

Ключові слова: *ритуал, релігія, сакральне, секуляризація, англomовна лінгвокультура.*

Сучасні дослідники доходять висновку про особливу роль ритуалу в житті та розвитку суспільства, як у давні часи, так і в сучасну добу. Так, К. Белл пише, що ритуал є тим «вікном» у динаміці культур, завдяки якому люди створюють і сприймають світ [7, с. 3]. Ритуал як явище і як процес (ритуалізація) в історії людства та цивілізаційного розвитку нерозривно пов'язаний із культуро-релігійними практиками. Дослідники релігії сходяться в думці про те, що релігія неможлива без ритуалу, а основним первинним середовищем існування ритуалу була релігія. Водночас, починаючи із засадничих для теорії ритуалу досліджень Емілія Дюркгейма, який диференціював релігійні та світські сфери функціонування ритуалу [3, с. 37], починається вивчення соціальних та комунікативних функцій ритуалу в нерелігійних практиках. Проте з кінця XIX ст. і до нашого часу продовжується активна дискусія щодо розмежування, з одного боку, і взаємодії, з іншого, сакрального і світського в сучасних суспільствах (Е. Дюркгейм, А. ван Геннеп, В. Робертсон-Сміт та ін.), про сутність самого поняття релігії (Р. Отто, В. Джеймс, М. Спіро, К. Гірц, П. Буайє та